

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ГАМАН Микола Васильович

УДК 338.45:330.341.1

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

КИЇВ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий консультант –

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
БОДРОВ Володимир Григорович,
Національна академія державного управління
при Президентові України,
завідувач кафедри економічної теорії
та історії економіки.

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, професор
БІЛА Світлана Олексіївна,
Приазовський державний технічний університет,
завідувач кафедри економічної теорії;

доктор економічних наук, професор,
академік НАН України
АЛИМОВ Олександр Миколайович,
Об'єднаний інститут економіки НАН України,
завідувач відділу міжгалузевих пропорцій та
промислового потенціалу;

доктор наук з державного управління, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
КОРЕЦЬКИЙ Микола Христофорович,
Гуманітарний університет “Запорізький інститут
державного та муніципального управління”,
перший проректор.

Провідна установа –

Донецький державний університет управління
Міністерства освіти і науки України, кафедра
інноваційного менеджменту та управління проектами, м.
Донецьк.

Захист відбудеться *6 червня 2005 р. о 14 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.02 у Національній академії державного управління при Президентові України за адресою: 03057, Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20, к. 212.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії державного управління при Президентові України (03057, Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20).

Автореферат розісланий *5 травня 2005 р.*

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.В. Жабенко

Підписано до друку 29.04.2005.
Формат 60 x 84 ¹/₁₆. Тираж 100 прим. Обл.-вид. арк. 2,03.
Ум.-друк.арк. 1,86. Гарн. Таймс.

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003 р.

Віддруковано з оригінал-макета у видавництві
Національної академії державного управління
при Президентіві України.
03057, Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20, тел. 456-94-36.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Курс на інноваційний розвиток в Україні визначає перехід економіки до нового якісного стану. Він супроводжується активізацією інноваційної діяльності, яка дає змогу реорганізувати економіку на основі розвитку наукоємних виробництв, впровадження у виробництво прогресивних високотехнологічних процесів, розробки та випуску нової конкурентоспроможної продукції. Для реалізації стратегії інноваційного розвитку є всі необхідні передумови, серед яких науково-технічний, виробничий та кадровий потенціал, що визначають конкурентні переваги країни. Досвід економічно розвинутих країн переконливо свідчить, що в сучасних умовах зазначені економічні параметри вирішальним чином залежать від масштабів та якісного рівня інвестиційної діяльності, структурно-технологічних змін на основі інновацій. Сподівання на масовий приплив зарубіжних інвестицій у той час, коли власні нагромадження вивозяться за кордон чи осідають у вигляді валютної готівки, марні. Лише після того, як у країні будуть реалізовані у вигляді інвестиційних вкладень нагромаджені заощадження громадян і суб'єктів економічної діяльності, можна сподіватися на приплив зовнішніх вкладень. Крім того, необхідно створити такі умови, щоб інвестиції вкладалися не просто у відновлення наявного технологічного рівня чи на його нарощування, а в справді новітні технології.

При всій важливості прямого державного фінансування й управління інноваційними процесами, у ринкових умовах необхідно задіяти внутрішні механізми фінансування інноваційної діяльності, коли взаємодія важелів і стимулів господарської діяльності між учасниками процесу відбувається на основі конкуренції. За таких умов розробка наукових засад системи державного управління інноваційною діяльністю набуває особливої актуальності. Упродовж усієї перехідної економіки теорія і практика державного регулювання ринку інновацій привертала пильну увагу вітчизняних і зарубіжних науковців.

Ґрунтовне дослідження різних аспектів державного управління інноваційною діяльністю здійснили у своїх працях О.М.Алимов, М.Альберт, Б.М.Андрушків, І. Ансофф, О.І. Амоша, І.В. Андел, Ю.М.Бажал, А.С.Батюк, Л.К.Безчасний, С.О.Біла, О.І.Білоцерківський, М.С.Білик, В.Г.Бодров, Р.В.Бойко, П.Т.Бубенко, П.Ю.Буряк, О.В.Буток, Л.Водачек, О.Водачкова, А.С.Гальчинський, В.М.Геєць, С.Н.Зубенко, В.М.Коллонтай, М.Х.Корецький, В.І.Кравець, М.І.Крупка, О.С.Кузьміна, В.П.Мельник, М.Мескон, А.С.Музиченко, Л.Ф.Новікова, В.В.Радченко, Б.Санто, О.І.Тивончук, Ф.Хедоурі, Д.М.Черваньов та інших.

Однак інноваційна діяльність як об'єкт державного управління і водночас самостійна соціально-економічна підсистема на рівні товарно-грошового обігу зі специфічним комерційним типом господарських зв'язків не отримала належного наукового відображення в численних працях із зазначеної проблематики. Питання державного управління інноваціями виявилися недостатньо розробленими, практично не розглядалися в комплексі, що спричинило відсутність обґрунтованої довгострокової концепції розвитку ринку інновацій та інноваційного розвитку національної економіки й стратегії державної інноваційної політики. Науково-теоретична та практична значущість зазначених проблем зумовила вибір теми, актуальність і цільову спрямованість дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану Комплексного наукового проекту “Державне управління та місцеве самоврядування” (номер державної реєстрації 0200U0041030); пов'язане з темою “Механізми регулювання ринкової економіки” (номер державної

реєстрації 0101U003345) Національної академії державного управління при Президентові України, у розробці яких здобувач брав безпосередню участь.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є науково-теоретичне обґрунтування методологічних засад щодо вдосконалення системи державного управління інноваційною діяльністю в Україні.

Для досягнення мети дослідження було вирішено такі *завдання*:

- здійснити системний аналіз наукової літератури вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо державного регулювання інноваційної діяльності;
- розкрити зміст місії держави щодо управління інноваційним розвитком;
- удосконалити класифікацію функцій державного управління інноваціями;
- визначити становище України стосовно науково-технічного розвитку в контексті світового досвіду;
- уточнити пріоритетні напрями інноваційних процесів у глобальному середовищі;
- обґрунтувати напрями інноваційного розвитку країни в умовах забезпечення сталого економічного зростання;
- дослідити причини відсутності попиту з боку підприємств на наукові досягнення та на застосування власного інноваційного потенціалу;
- проаналізувати ефективність чинної нормативно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності;
- встановити ефективні форми державної підтримки інновацій в Україні;
- науково обґрунтувати механізми державного регулювання і стимулювання розвитку ринку інновацій;
- запропонувати принципи ефективної державної інноваційної політики;
- розробити стратегію інноваційного розвитку економіки України;
- дати практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічних механізмів реалізації інноваційних проектів.

Об'єкт дослідження – розвиток інноваційної сфери діяльності в Україні.

Предмет дослідження – механізми державного управління інноваційною діяльністю.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні про регулятивні функції держави, що поряд із саморегулюванням в умовах ринку і ресурсним забезпеченням є достатньою умовою розвитку інноваційної діяльності в національній економіці. Розробка концепції, критеріїв і механізмів функціонування інновацій у контексті їх державного управління є однією з основних умов ринкового розвитку України.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук. У роботі використано: історичний та логічний методи – для дослідження еволюції постановки проблеми й наступності її вирішення; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення й формування висновків; економіко-статистичний – для аналізу сучасного стану державного управління інноваціями в Україні; методи аналізу і синтезу – для розробки системи інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку інновацій, розрахунково-конструктивний – з метою удосконалення організаційно-економічного механізму реалізації інноваційних проектів; експериментальний – для розробки системи концептуальних положень і заходів стратегії розвитку інновацій в Україні; порівняльного аналізу – для зіставлення ефективних форм і механізмів державної підтримки інноваційної діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретично-методологічних засад щодо формування системи державного управління

інноваційною діяльністю в Україні. За результатами дослідження виділяються пріоритетні напрями політики держави у сфері інновацій, розроблені практичні рекомендації щодо її удосконалення.

У межах проведеного дослідження стосовно розв'язання наукової проблеми в роботі

уперше:

– визначено поняття “місія держави щодо управління інноваційним розвитком”, яке містить такі складові: завдання держави виходячи з її пріоритетів, зовнішнє середовище стосовно державних інститутів і культура усієї сукупності державних інститутів та враховує такі аспекти державної політики в інноваційній сфері: створення нових робочих місць, інноваційна культура;

– запропоновано визначення меж масштабів використання колективних форм наукових досліджень, розробок, нововведень. Згідно з принципами “вільного” підприємництва вони доцільні доти, поки не створюють умов для виникнення монополізму і неминуче пов'язаного з ним застою;

– обгрунтовано пропозиції з оптимізації структури інститутів державного управління в інноваційній сфері, основними функціями яких є забезпечення постійного моніторингу стану науково-технологічного й інноваційного розвитку України, розробка науково обгрунтованих рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень у сфері науково-технологічної та інноваційної політики, виконання довго- та середньострокових прогнозів науково-технологічного й інноваційного розвитку України;

удосконалено:

– систему державного управління інноваціями, яка спрямована на формування в суспільстві потреб у різноманітних інноваціях, а також організацію підтримки вирішення проблем їх виробництва та збуту;

– механізм державної підтримки інновацій заходами визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого та регіонального рівнів, а також створення правових та економічних механізмів для її підтримки та стимулювання, які з повним правом можуть претендувати на роль основних у процесі запровадження інноваційної моделі розвитку;

– систему сертифікації якості інноваційної продукції через контроль за відповідністю вітчизняних технічних умов і стандартів світовому рівню аналогічної продукції;

набули подальшого розвитку:

– процес формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки України: цілеспрямована зовнішньополітична діяльність з метою пошуку зовнішніх ринків для реалізації продукції українського оборонно-промислового комплексу (ОПК); застосування у виробництві зарубіжних наукових досягнень, які відповідають особливостям України; інноваційний розвиток великих підприємств; державна підтримка крупномасштабного виробництва;

– концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України, які полягають у створенні економічних стимулів та інституційного режиму для заохочення й ефективного використання досягнень науки в усіх секторах; розбудові ефективно діючої інноваційної системи; проведенні якісних перетворень в освіті; створенні динамічної інформаційної інфраструктури та конкурентного інформаційного сектора економіки;

– ресурсно-інноваційна стратегія, що передбачає послідовне збільшення глибини обробки первинних ресурсів із наступним зростанням випуску якісної кінцевої продукції на

основі нових і модернізованих технологій, створених із використанням вітчизняного інноваційного потенціалу;

– визначення функцій державного управління інноваціями, їх поділ на загальні (державне нормування; державний контроль і моніторинг, державне прогнозування та планування; державне стимулювання; державне регулювання й координування) та спеціальні (державне регулювання економіки; державне прогнозування і планування соціально-економічного розвитку; державний фінансовий контроль).

Практичне значення одержаних результатів. Загальним результатом дослідження є розроблення концептуальних засад та механізму формування ефективної системи державного управління інноваційною діяльністю. Проведені дослідження, висновки, що зроблені за їх результатами, є основою:

– для подальшого поглибленого наукового вивчення теорії державного регулювання ринку інновацій;

– розробки рекомендацій щодо вдосконалення системи концептуальних положень і заходів державної стратегії розвитку інновацій в Україні, а також змісту нормативно-правових актів із питань інвестиційно-інноваційного розвитку економіки.

Запропоновані наукові положення, висновки й рекомендації можуть бути використані в діяльності:

– Президента України, Верховної Ради України й Кабінету Міністрів України при підготовці та прийнятті нормативно-правових актів щодо управління інноваціями;

– органів місцевого самоврядування при підготовці статутів територіальних громад та інших нормативних актів стосовно вдосконалення механізмів розвитку інноваційних інституцій;

– при створенні концепцій подальшого реформування й розвитку інноваційної політики держави;

– у навчальному процесі як дидактичний матеріал при викладанні дисциплін з підготовки фахівців у галузі державного управління, державної служби, менеджменту організацій.

Результати досліджень стосовно вдосконалення механізмів державного управління в Україні використані:

– Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти у процесі вдосконалення інноваційної політики (довідка № 06-6/9-1953 від 23 вересня 2004 р.);

– Комітетом Верховної Ради України з питань промислової політики і підприємництва щодо інноваційного розвитку та розвитку інноваційного потенціалу (довідка № 06-11/12-355 від 22 вересня 2004 р.);

– Комітетом Верховної Ради України з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій в процесі запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку (довідка № 06-6/9-1953 від 23 вересня 2004 р.);

– Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України при підготовці нормативно-правових актів у сфері інноваційної діяльності (довідка № 81-16/7 від 29 березня 2004 р.);

– Міністерством промислової політики України у процесі підготовки пропозицій до програми діяльності Кабінету Міністрів України “Послідовність. Ефективність. Відповідальність” (довідка № 21/5-2-273 від 20 вересня 2004 р.);

– Технологічним парком “Інститут електрозварювання ім. Б.Є.Патона” НАН України при розробці Концепції створення і функціонування Технопарку в специфічних умовах перехідної економіки України (довідка № 542 від 8 жовтня 2004 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Національної академії державного управління при Президентові України у процесі викладання таких дисциплін: “Державне регулювання макроекономічних процесів та інвестиційна економіка”, “Сучасна економічна теорія та проблеми її застосування”, “Державне управління інвестиційним процесом в перехідній економіці” (довідка № 423 від 17 лютого 2005 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні положення й висновки дисертації розроблено автором особисто і викладені в одноосібних наукових працях. У статті, що опублікована у співавторстві [27], автором уточнено наукові пріоритети при розподілі бюджетних коштів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на конференціях професорсько-викладацького складу Національної академії державного управління при Президентові України та Хмельницького інституту регіонального управління та права в 2000-2005 рр., науково-теоретичних і науково-практичних міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: “Від лідера – особистості до держави – лідера” (Київ, 2003), “Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції” (Київ, 2003), “Промислове виробництво в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку” (Київ, 2003), “Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України” (Київ, 2003), “Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности” (Алушта, 2004), “Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління” (Київ, 2004), “Дні науки” (Запоріжжя, 2004), “Информация, анализ, прогноз – стратегические рычаги эффективного государственного управления” (Київ, 2004).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 34 публікаціях загальним обсягом 35,1 обл.-вид. арк., з них авторських – 34,9 обл.-вид. арк., у тому числі в двох одноосібних монографіях, 21 статті у наукових фахових виданнях з державного управління, 13 – в інших наукових виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 424 сторінки. Робота містить 23 рисунки, 18 таблиць, 7 додатків. Список використаних джерел складається з 517 найменувань на 46 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито сутність і стан проблеми, що розв’язується; обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету й завдання дослідження, його наукову новизну, встановлено практичну корисність одержаних результатів; наведено дані щодо апробації цих результатів та їх опублікування.

У **першому розділі** – “*Наукові засади державного управління інноваційною діяльністю*” – здійснено виклад методологічних засад державного управління інноваційною діяльністю і форм реалізації інноваційної політики держави в умовах глобалізації, проведено системний аналіз наукового доробку з теми, охарактеризовано стан джерельної бази роботи й визначено напрями дослідження.

Важливо, що наукові дослідження проблем державного управління інноваційною діяльністю останнім часом розширили теоретико-методологічну базу. Насамперед це стосується змісту і напрямів інноваційної політики держави, закономірностей та

принципів її розвитку. Цьому сприяло творче засвоєння напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених у галузі управлінської науки, екстраполяція їх на сучасні державотворчі процеси. Основам державного управління інноваційною діяльністю присвячені праці О.М.Алимова, М.Альберта, Б.М.Андрушківа, І.Ансоффа, Л.К.Безчасного, О.І.Білоцерківського, М.С.Білик, В.Г.Бодрова, Р.В.Бойка, Л.Водачек, О.Водачкової, В.М.Коллонтай, О.Є.Кузьміної, В.П.Мельника, М.Мескона, Л.Ф.Новікової, Б.Санто, О.І.Тивончук, Ф.Хедоурі та ін. Різні аспекти регіональних проблем інноваційної політики досліджені в роботах О.І.Амоши, І.В.Андела, П.Т.Бубенка, П.Ю.Буряка, О.В.Бутока, В.І.Кравця, А.С.Музиченка та інших. Механізми стимулювання інновацій та розвиток їх ринку розглядали у своїх працях І.В.Бакушевич, П.Т.Бубенко, Н.І.Вовчук, М.С.Данько, Т.П.Ковальчук, С.І.Кравченко, М.І.Крупка та ін. Дослідженню різних інноваційних моделей розвитку присвячені праці С.С.Арутюняна, Ю.М.Бажала, А.Є.Батюка, С.О.Білої, А.С.Гальчинського, В.М.Геєця, М.Х.Корецького, Д.М.Черваньова та ін. Світовий досвід регулювання інноваційної діяльності висвітлений у працях П.О.Афанасьєва, С.А.Белякова, Л.Г.Берлявського, А.Т.Богороша, С.Н.Зубенка, В.В.Радченка та ін. Дисертант повністю погоджується з думкою провідних учених, що напрями удосконалення державного управління інноваційною діяльністю слід розробляти з урахуванням інтересів та особливостей на макро- і мікрорівнях.

Виходячи з цього запропоновано основні ознаки місії держави щодо управління інноваційним розвитком з урахуванням інтересів та особливостей діяльності підприємств і розроблено пропозиції щодо поділу функцій державного управління інноваціями. Для інноваційної сфери знання місії державного управління є важливим з погляду розуміння змісту й напрямів співпраці державних галузевих і територіальних органів управління. Місія деталізує актуальну політику держави та забезпечує напрями й орієнтири для визначення цілей і стратегій різних державних інститутів.

Формулювання місії держави стосовно управління інноваційним розвитком з урахуванням інтересів та особливостей діяльності підприємств має містити такі складові:

1. Завдання держави виходячи з її внутрішньої орієнтації в соціальній та економічній сферах, з її пріоритетів щодо окремих верств населення, галузей економіки, суб'єктів господарювання та форм і методів реалізації інноваційних програм. Для цього необхідно визначити конкретні галузі сфери матеріального виробництва, які є пріоритетними для втручання держави, й способи впливу на них.

2. Зовнішнє середовище щодо державних інститутів, тобто економічне, соціальне та політичне становище в державі, яке визначає робочі принципи цих державних інститутів. Безперечно, що для державного управління інноваціями провідними складовими зовнішнього середовища є сфера матеріального виробництва та соціальна ситуація.

3. Інноваційна культура всієї сукупності державних інститутів. Це передбачає створення умов ефективного використання інноваційного потенціалу (особистості, підприємства, організації) в інтересах розвитку суспільства до забезпечення максимальної виваженості в його реформуванні. Разом з тим не можна зводити всі ці процеси тільки до впливу інноваційної культури, поряд з нею існують могутні політичні, економічні, соціальні й інші фактори. Однак вони детермінуються станом культури в цілому і насамперед її інноваційної складової.

Розглядаючи місію всієї сукупності державних інститутів з погляду визначення основних потреб громадян, суб'єктів господарювання та їх ефективного задоволення, керівництво державних інститутів (керівництво держави, якщо ширше тлумачити діяльність таких державних органів) фактично створює прихильників певного державного устрою щодо управління інноваціями в майбутньому.

Ми розглядаємо систему функцій та методів державного управління інноваціями вже як виключно самостійну, абсолютно не подібну до “менеджменту” сферу. Незважаючи на певну подібність у назвах функцій, у їх змісті може спостерігатись цілковита відмінність. А тому починати розгляд необхідно абсолютно незалежно. По-перше, “державне управління” має об’єктом управління суспільні процеси, державні інституції, у тому числі й інноваційну сферу, на відміну від управління людьми у “менеджменті”. По-друге, для державного управління інноваціями економічний інтерес має приватний характер, тобто він притаманний лише державним службовцям як найманим працівникам. По-третє, до складу можливих об’єктів державного управління інноваціями входять: соціальна сфера, економіка, фінансова сфера. По-четверте, суб’єктом управління виступають державні органи управління та їх представники в особі державних службовців, а не вищий керівний орган або окрема керівна особа.

Виходячи з викладеного вище, а також з наступних міркувань можна запропонувати відповідний поділ на загальні та спеціальні функції державного управління інноваціями. До складу загальних функцій державного управління можна зарахувати: державне нормування; державний контроль і моніторинг; державне прогнозування й планування; державне стимулювання; державне регулювання та координування. До складу спеціальних функцій державного управління – державне регулювання економіки; державний фінансовий контроль.

На сьогодні Україна представлена на світовій арені як країна з низьким життєвим рівнем громадян, що не становить конкуренції провідним державам у жодній галузі й придатна лише на роль споживача низькосортної продукції та постачальника напівоброблених сировинних товарів – чорних металів та деяких видів хімічної продукції. Досвід років ринкової перебудови в Україні показав, що просте запозичення теоретичних досягнень та організаційних рішень від тих країн, де ринкова економіка ефективно працює століттями, ще не гарантує успіху.

Нас не може втішати не таке вже значне відставання від Польщі та Угорщини – не так давно ці країни відставали від України, мабуть, не менше, ніж сьогодні Україна відстає від Франції. Наша держава за роки незалежності взагалі не збільшила своєї участі в єдиному ритмі світового прогресу, нібито відмежовується від нього.

З огляду на великий нагромаджений потенціал наукових розробок у сфері озброєнь, який виявився незатребуваним в умовах державної незалежності і фактичного воєнного нейтралітету України, слід вести цілеспрямовану зовнішньополітичну діяльність з метою пошуку зовнішніх ринків для реалізації продукції українського ОПК, яка в іншому разі не знайде збуту. Сучасне виробництво вимагає значних витрат на науково-технічні розробки, впровадження їх результатів, і в багатьох випадках цей тягар є непосильним для окремих суб’єктів господарювання в умовах жорсткої конкуренції.

Щоб дійсно зайняти відповідне місце серед розвинутих держав, треба повністю відповідати сучасним світовим вимогам науково-технологічного рівня продукції, що виробляється. Його не можна кардинально підвищити, спираючись на малі підприємства та індивідуальний бізнес. Необхідно звернути увагу на структуру національного виробництва, місце в ньому великих підприємств, здатних іти в ногу з технічним прогресом. У нашій державі з перших років незалежності надмірно активно, на наш погляд, під прапором антимонополізму відбувається боротьба з концентрацією виробництва. Скоріше за все у суспільній свідомості надто міцно закріпилося уявлення про будь-яку монополію як зло, а вже про транснаціональні монополії – як про зло абсолютне.

Час довести до суспільної свідомості думку, що не дрібний бізнес приведе Україну в рівноправне членство у світовій спільноті. Проведений аналіз товарної

структури українського експорту свідчить, що позиції, які має Україна на світовій арені, забезпечують їй великомасштабне виробництво. Активний розвиток інноваційної діяльності можливий лише за активної державної підтримки.

У розділі наголошується, що треба остаточно визначитися, в яких науково-технічних сферах Україна здатна утримати успадковані досягнення і нарощувати їх, а які слід поставити на другий план чи взагалі згорнути. З цією метою необхідно здійснити глибокий і реалістичний порівняльний аналіз наявних досягнень та подальших перспектив у кожному напрямі. Покладатися варто не на оптимістичні заяви самих дослідників, а на оцінку незалежних і кваліфікованих експертів, здатних мислити загальнодержавними категоріями. Лише після здійснення такого вибору можна досягти ефективного використання державних коштів – чи то прямим фінансуванням наукової діяльності, чи то закупівлею її результатів за державним замовленням. Цілком зрозуміло, що таке рішення в будь-якому випадку зашкодить цілим напрямам і науковим колективам, підтримку яких припинить держава, але його прийняти потрібно – в іншому разі деградують одночасно всі науково-технічні дослідження.

Україна на шляху інноваційного розвитку має розраховувати переважно на власні сили. Благодійна допомога та співробітництво з міжнародними організаціями не дають очікуваної користі. Навіть застосовуючи досвід інших країн, слід робити це не в порядку виконання порад, тим більше вказівок зарубіжних фахівців і установ, а після докладного вивчення його придатності для українських умов.

Належним чином не враховано досвід інших країн, які так само довірливо поставилися до зарубіжних порад і зазнали краху, як, наприклад, Аргентина. У жодній галузі України, в які навіть вкладався іноземний капітал, не відбулося технологічних зрушень. Як результат, у структурі експорту домінують продукція та послуги сировинних галузей із низьким рівнем технології переробки, що не відповідає міжнародним стандартам.

У **другому розділі** – *“Формування інноваційного типу розвитку економіки”* – досліджується необхідність державної підтримки інновацій і акцентується увага на пріоритетних напрямках цього процесу – створення нових інноваційних інституцій та фінансування інноваційних розробок.

Україна не має іншої можливості повернути місце серед авангарду світового поступу, ніж перейти на інноваційний шлях розвитку, досягти зростання обсягів виробленої продукції та підвищення її конкурентоспроможності не шляхом збільшення витрат ресурсів, а за рахунок активного використання нових знань та їх матеріалізованих результатів. Цей шлях полягає в безперервному оновленні спектра товарів і послуг, що пропонуються на ринку, а також технологій їх виробництва. Інноваційний шлях забезпечить постійне зменшення енерго- та ресурсоемності одиниці продукції, збільшення продуктивності праці. Сподівання на те, що інноваційна модель розвитку сформується лише під впливом ринкових замовлень і механізмів, на нашу думку, виявилася марною. Необхідно на основі концентрації зусиль усього суспільства свідомо й цілеспрямовано будувати ефективно діючу систему державного управління інноваціями, яка була б спрямована на формування в суспільстві потреб у різноманітних інноваціях, а також організацію підтримки вирішення проблем їх виробництва та збуту. Названа система сприятиме підвищенню стабільності та безперервності інноваційних циклів “проблема – дослідження – розробка – виробництво – використання”, а також, що важливо, забезпечуватиме своєчасне врахування соціально-економічних наслідків від нововведень.

Державна підтримка інновацій має здійснюватися шляхом:

- визначення й підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального рівнів;
- формування й реалізації загальнонаціональних, регіональних, місцевих та галузевих інноваційних програм;
- удосконалення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки й стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування й розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Зазначені заходи тісно пов'язані один з одним, проте на особливу увагу, на нашу думку, заслуговують два з них (визначення й підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального рівнів), які по праву можуть претендувати на роль основних у процесі запровадження інноваційної моделі розвитку. Інші лише конкретизують їх зміст та сутність.

За наявності позитивних передумов головним чинником негативних тенденцій розвитку інноваційного потенціалу України є відсутність виваженої науково-технічної політики як на рівні держави в цілому, так і на всіх рівнях організації всього економічного життя. Інноваційна діяльність, тим більше така, що поширюється на міждержавний рівень, може бути ефективною лише за наявності чітко працюючої системи державного управління нею, стабільного правового поля, яке регламентуватиме права, обов'язки та "правила гри" суб'єктів інноваційної діяльності, створюватиме умови для її стимулювання. Необхідною умовою інноваційного розвитку економіки є забезпечення засобами державної політики тісного взаємозв'язку між усіма складовими суспільного життя, органічне включення до неї інноваційних факторів, поєднання ринкових перетворень з активним використанням наукових знань, високих технологій та інформації як головних джерел економічного зростання.

Вирішенню цих проблем може сприяти створення на вищому державному рівні науково-координаційної установи, підпорядкованої Президентові України і Президентові Національної академії наук України. Такою установою міг би стати Національний інститут науково-технічної та інноваційної політики при Раді національної безпеки і оборони України та Національній академії наук України.

Функціями запропонованої установи можуть бути:

- забезпечення постійного моніторингу стану науково-технологічного та інноваційного розвитку України;
- аналіз ефективності державного регулювання в науково-технологічній та інноваційній сфері;
- розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень у сфері науково-технологічної та інноваційної політики;
- виконання довго- та середньострокових прогнозів науково-технологічного та інноваційного розвитку України, у тому числі розробка комплексних прогнозів на довгостроковий період;
- підготовка пропозицій щодо застосування прогресивного досвіду розвинутих країн у науковій, технічній та інноваційній сферах;
- організація підготовки щорічної "Державної доповіді про стан науково-технологічної та інноваційної сфери України, тенденцій і перспектив її розвитку";

- інформаційно-аналітичне та організаційно-технічне забезпечення роботи Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, Міжвідомчої комісії з питань науково-технологічної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень при Національній академії наук України;
- наукова розробка та експертиза проектів законодавчих актів, які стосуються науково-технічної та інноваційної сфери;
- підготовка й підвищення кваліфікації державних службовців з питань організації інноваційної діяльності;
- здійснення науково-просвітньої роботи для відповідного сприйняття стратегії інноваційного розвитку, усвідомлення виняткової ролі науки та інноваційної діяльності в соціально-економічному й національно-культурному відродженні України науковцями, підприємцями, фахівцями-управлінцями та широкими верствами населення.

Суттєвим чинником, що стримує інноваційний процес у нашій державі, є відсутність належного фінансового забезпечення інноваційної діяльності, неготовність менеджменту до активних дій у цій сфері, руйнація зв'язків розробників нововведень з виробництвом, а також занепад стимулювання в науці. Немає належного бюджетного фінансування фундаментальних наукових досліджень і похідних від них практичних розробок, воно здійснюється “від досягнутого”, за залишковим принципом і в мізерних обсягах, відповідно, відсутні й належні умови та стимули до впровадження новітніх технологій і продуктів у безпосереднє виробництво. Зовсім не використовується таке джерело, як нагромаджені державою валютні резерви.

Активізація інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні суттєво залежить від рівня політичної та економічної стабільності в суспільстві, ефективності чинної законодавчої бази, рівня лібералізації зовнішньоторговельного режиму, наявності розвинутого фондового ринку та ефективної ринкової інфраструктури, надійної системи страхування інвестиційних ризиків, платоспроможності конкретних українських підприємств, сприятливості податкового, митного та валютного режимів, своєчасного та об'єктивного висвітлення особливостей суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в Україні тощо. Проблеми залучення інвестицій актуалізуються в контексті загострення конкуренції на ринках капіталу.

У **третьому розділі** – *“Механізми державного регулювання інноваційної діяльності”* – розглянуто причини відсутності попиту з боку підприємств на наукові досягнення та на застосування власного інноваційного потенціалу. При цьому головна увага зосереджена на зміні інноваційної політики держави в напрямі створення ефективно діючої нормативно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності.

Основними причинами відсутності попиту з боку підприємств на наукові досягнення та на застосування власного інноваційного потенціалу є збитковість виробництва, особливо високотехнологічного та наукоємного, порівняно з торговельно-посередницькою та банківською діяльністю, фінансові спекуляції; орієнтація на імпорт кінцевого продукту замість організації його виробництва в Україні; традиційна зневага до професії інженера та інженерної діяльності з боку керівників державного й приватного секторів виробництва, їх орієнтація на імпорт технологій.

Для усунення цих перешкод слід так змінити податкову систему, щоб розробляти нову продукцію та технології було б прибутковіше за безпосереднє виробництво, а виробництво, у свою чергу, стало прибутковішим за торгівлю, торгівля – прибутковішою за банківсько-фінансову діяльність. Наразі маємо протилежне співвідношення між цими видами економічної діяльності.

Варто також орієнтувати митну політику таким чином, щоб імпорт передового технологічного обладнання, яке не виробляється в Україні, приладів, матеріалів і реактивів для наукових досліджень, науково-технічної літератури, інформаційних матеріалів не обкладався митом та ПДВ. Слід заохочувати імпорт дешевої сировини, яка не добувається в Україні, і гальмувати імпорт застарілих товарів та технологій (наприклад, автомобілів, які були у використанні, демонтованих виробничих ліній тощо). Митна політика має заохочувати експорт товарів з великою часткою доданої вартості і гальмувати експорт товарів з низьким вмістом доданої вартості (непереробленої сировини). Варто встановити мінімально дозволений відсоток доданої вартості в експортованому товарі, і в разі порушення цього правила зобов'язати українського експортера сплатити додатковий податок, який підвищив би ціну товару на суму, що збільшує додану вартість до дозволеного мінімуму.

Необхідно запровадити матеріальне заохочення до інновацій, включаючи підтримку і стимулювання попиту споживачів на наукоємну продукцію, зокрема шляхом надання податкових та інших пільг, у тому числі через лізингові механізми; оцінювання вартості інновацій з урахуванням вимог міжнародних стандартів та світового рівня цін; прийняття чітких методик з оцінювання державних інвестицій у різних сферах інноваційної діяльності.

Потрібно розширити систему сертифікації та контролю за якістю інноваційної продукції. При цьому контролювати не лише відповідність продукції оголошеним технічним умовам на неї, але й відповідність вітчизняних технічних умов і стандартів світовому рівню аналогічної продукції, у заздалегідь проголошеному плановому порядку підвищувати рівень вимог до технічного рівня.

Створити умови для впровадження технологій безперервної інформаційної підтримки життєвого циклу виробів, стимулювати впровадження на підприємствах інформаційних технологій у галузі управління, включаючи інноваційні потоки.

Реалізація ефективної інноваційної політики мала б бути результатом спонукання керівників і власників підприємств до пошуку інженерів-розробників та інших інноваторів. Промислові підприємства для поліпшення економічних показників змушені були б шукати інноваційні винаходи та систематично замовляти наукові розробки. Самі умови економічної діяльності змусили б великі підприємства створювати та підтримувати власний інноваційний потенціал: прикладні науково-дослідні інститути, конструкторські бюро, лабораторії, інженерні центри тощо, а також залучати на довготермінових засадах потенціал вищої школи та прикладних інститутів Національної академії наук України.

Економіка, що зростає, вимагає зміни підходів економічної політики, переходу від обмежувального регулювання періоду фінансової стабілізації до активного підтримування позитивних тенденцій, що намітилися. Економічне пожаття, що спостерігається в Україні з 2000 р., стало не підтвердженням правильності економічної політики держави, а наслідком впливу зовнішніх факторів (а саме – зростання експорту), воно так і не створило в Україні осередків розвитку, які здатні були б існувати без зовнішнього підживлення. Кошти, отримані національною економікою в період сприятливої кон'юнктури для експорту, були “проїдені” галузями-експортерами і не були використані ні на інвестиції в більш технологічні сфери, ні навіть на технологічну модернізацію й інноваційний розвиток головної експортної галузі – гірничо-металургійного комплексу. Справжній економічний розвиток розпочнеться лише тоді, коли стимули до розвитку та необхідні для нього фінансові ресурси з'являться у функціонуючого капіталу. Можна сподіватися, що венчурне фінансування стане невід'ємним атрибутом наших фінансових відносин.

За останні роки в Україні зроблено певні кроки в напрямі створення ефективно діючої нормативно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності. Проте в цілому правова основа такої діяльності залишається недосконалою. Насамперед потрібно чітко визначити межі та форму участі держави у вирішенні проблем стимулювання й підтримки інновацій. Створення узгодженої правової системи передбачає гарантування: законодавчого визначення науково-технічної стратегії, спрямованої на розбудову інноваційної моделі розвитку економіки та суспільства; врегулювання питань формування інфраструктури забезпечення інноваційної діяльності, а також сучасної інформаційної індустрії обслуговування інвесторів і споживачів інноваційної продукції; вирішення проблем інтелектуальної власності, винахідництва та патентно-ліцензійної роботи, оцінювання та оплати інтелектуальної праці, діяльності науково-дослідних організацій, технопарків, інших інноваційних підприємств; забезпечення існування контрактно-конкурсної системи розробки та реалізації інноваційних проектів; стимулювання міжнародного співробітництва у сфері інноваційної діяльності, зовнішньоекономічної та спільної з іноземними партнерами науково-підприємницької діяльності тощо.

Органам державної влади доцільно активізувати заходи, спрямовані на розробку та прийняття на рівні закону стратегії інноваційного розвитку України. В основу Концептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку України мали б бути покладені такі напрями розвитку:

- створення економічних стимулів та інституційного режиму для заохочення й ефективного використання досягнень науки в усіх секторах національної економіки;
- розбудова ефективно діючої інноваційної системи, що об'єднує компанії, дослідні центри, університети, венчурні підприємства тощо;
- здійснення якісних перетворень в освіті з можливістю отримання для всіх якісної та безперервної освіти на основі об'єднання зусиль державних та благодійних фондів;
- формування динамічної інформаційної інфраструктури та конкурентного інформаційного сектора економіки.

У **четвертому розділі** – *“Збереження та нарощення інноваційного потенціалу економіки”* – розроблено стратегію збереження та розвитку науково-технічного й інноваційного потенціалу країни, обґрунтовано напрями державного регулювання і стимулювання розвитку ринку інновацій.

Державне регулювання і стимулювання розвитку ринку інновацій має здійснюватися шляхом: збільшення частки наукоємного виробництва і сфери ділових послуг; економічної організації суспільства за рахунок появи венчурних елементів, посилення горизонтальних зв'язків, зрушень у структурі різних форм власності в напрямі домінування колективних акціонерних форм власності змішаного типу, гнучкого управління, надання переваги непрямим методам регулювання над прямими; урахування здатності нації до прогресу; підвищення рівня життя населення, освіти й охорони здоров'я, вирішення проблем зайнятості за рахунок створення нових високооплачуваних робочих місць; зменшення використання невідновних ресурсів і шкідливих викидів шляхом раціоналізації структури виробництва й споживання, а також поширення рециклічних технологій; активізації міжнародного науково-технічного співробітництва і глобальна конкурентоспроможність національної економіки; зовнішньої (здатність протистояти будь-якому диктату ззовні, пов'язаному з обмеженням доступу до передових технологій, розривом основних сформованих технологічних ланцюгів, для зміцнення обороноздатності країни) і внутрішньої (запобігання катастрофам, стихійним лихам, терористичним актам, іншим

протиправним діям на основі використання науково-технічних досягнень в антигромадських цілях) безпеки держави.

Інноваційна політика держави має виходити далеко за межі науково-технічного прогресу (НТП) і стати засобом здійснення широкого кола змін у суспільстві, тобто пов'язувати заходи в межах державної науково-технічної політики із заходами в рамках соціальної, військової, економічної й екологічної політики. Тому інноваційну політику слід водночас вважати складовою і науково-технічної політики, і загальної політики держави. Це широке визначення практично виправдано лише при формуванні соціально-ринкового господарства за рахунок активного державного регулювання.

Під інноваційною політикою слід розуміти складову державної науково-технічної політики, яка основну увагу приділяє державному впливу на процеси виробничого освоєння нововведень (тиражування) і їх реалізацію. Це визначення практично виправдано у процесі реалізації політики державного дерегулювання (за досвідом США, Великобританії, Японії). Саме при дерегулюванні інноваційну політику уряду спрямовано тільки на забезпечення сприятливих умов (інноваційного клімату) комерціалізації використання науково-технічного наробку, на всіляке заохочення приватної ініціативи, необхідність відновлення техніки, технології, асортименту продукції для підвищення конкурентоспроможності, забезпечення переходу до "самоорганізації" інноваційного процесу.

Державна інноваційна політика має бути системною складовою загальної політики, а не тільки науково-технічної чи промислової. При цьому змістовно для охоплення стадій інноваційного процесу вона має ґрунтуватися на синтезі політики "технологічного поштовху" (на початкових стадіях інноваційного процесу), "орієнтації на попит" (для фінішних стадій інноваційного процесу, починаючи з прикладних досліджень), "соціальної орієнтації" (з метою мінімізації соціальних витрат НТП і формування соціально-політичного консенсусу у вирішенні питань інноваційної політики) і довгострокової політики "соціально-економічної трансформації" (на основі концепції "бачення" динаміки очікуваних віддалених наслідків для вироблення й корекції стратегій розвитку).

Державна інноваційна політика має спиратися на наукові принципи макроекономічного регулювання інноваційного процесу і ринку інновацій. На сьогодні існують протиріччя між необхідністю в колективних формах наукових досліджень, розробок, нововведень і принципами "вільного" підприємництва, що реалізуються в Україні. Протиріччя між новими формами інноваційної кооперації і принципом свободи конкуренції, звичайно, є, але воно не антагоністичне і, як свідчить практика закордонних країн, вирішується завдяки двом обставинам. Перша – це обмеження колективних досліджень і нововведень так званою "доконкурентною" стадією робіт. Спільно зважуються фундаментальні наукові проблеми, досліджуються нові фізичні ефекти і способи їх використання, виробляються принципові технічні рішення, створюються макети і прототипи, експериментальні стенди й комплекти устаткування для апробації нових технологій, а не конкретна ринкова продукція. Мета кооперації – підняти на новий, більш високий щабель загальний технічний рівень певної галузі чи підгалузі економіки. Тому спільні дослідження впливають не на конкуренцію між учасниками, а на конкурентоспроможність кожного з них, підвищують її і тим самим, по суті справи, підсилюють і конкуренцію, але на іншому, загальними зусиллями досягнутому рівні.

Друга обставина полягає в тому, що колективні дослідження приватними фірмами організовуються не замість власної дослідницької бази і не на шкоду їй, а лише поряд з нею і на додаток до неї. Скорочення витрат на власні дослідження не спостерігається, навпаки, вони зростають. Технічний прогрес підірвав "самодостатність"

навіть найбільших корпорацій і об'єктивно спонукає їх до пошуку зовнішніх джерел нововведень, у тому числі до кооперативних досліджень і розробок. Поява таких форм є прямою і найбільш ефективною відповіддю на специфічні вимоги сучасного етапу НТП. Це нове для ринкового господарства явище означає певне зрушення у філософії економічного розвитку.

Якщо кооперативні форми досліджень і розробок дають позитивний ефект, то, здавалося б, логічно очікувати їх швидкого зростання і перетворення в провідну, а то й панівну форму організації промислових досліджень. Однак настільки прямолінійна логіка в цьому разі не спрацьовує і здатна лише довести конкретну істину до абсурду, кооперація суб'єктів науково-технічного розвитку ефективна і прогресивна доти, доки вона не призводить до підриву конкурентних відносин між цими суб'єктами, не створює умов для появи монополізму пов'язаного з ним застою. Такого типу тенденції в кооперативних дослідженнях і розробках, що виходять на певний рівень з вагомою участю держави, теж наявні. І вони ставлять певну межу доцільним масштабам використання колективних форм. Немає необхідності окреслювати цю межу в системі господарства, заснованій на приватній власності і ринкових відносинах, за наявності антимонопольних бар'єрів у сфері виробництва і розподілу вона виявляється та коректується автоматично. Поки зазначені наріжні основи зберігаються, інноваційна кооперація ніяких негативних наслідків не викликає, а, навпаки, є адекватною відповіддю на умови науково-технічного розвитку, що змінюються. Резерви її далеко не вичерпані ні в національному, ні тим більше в інтернаціональному масштабі. Тому перші десятиріччя XXI ст., цілком імовірно, стануть періодом подальшого розвитку кооперативних форм досліджень і розробок, удосконалення таких форм, появи нових їхніх варіантів і різновидів.

Україна має сформулювати і реалізувати нові цілі й принципи інноваційної політики, власні пріоритети в цій сфері. Форми державної підтримки повинні бути різними стосовно наукової й інноваційної діяльності.

При цьому нові форми підтримки науки й інновацій мають формуватися за рахунок розвитку регіональних структур, взаємовигідного партнерства великих і дрібних підприємств, інноваційної кооперації центрального уряду й адміністрацій регіонів з науково-дослідними організаціями і приватним бізнесом. Для інтенсифікації ефективного розвитку інтеграції науки й виробництва необхідно активізувати реалізацію державних науково-технічних програм, діяльність інноваційних консорціумів, асоціацій, кооперативних дослідних центрів, центрів інженерних досліджень, реалізацію програм підтримки малого інноваційного підприємництва, реформи антимонопольного регулювання щодо колективних форм наукових досліджень, розробок і нововведень.

Варто створити регіональні органи управління інноваційною діяльністю, що мають розробити регіональну політику в науково-технічній та інноваційній сферах і сформулювати систему моніторингу інноваційного потенціалу, організувати регіональну систему підтримки (включаючи фінансову) розвитку інноваційної діяльності, забезпечити створення нових робочих місць для висококваліфікованих фахівців.

У **п'ятому розділі** – *“Стратегія інноваційного зростання економіки”* – запропоновано модель інноваційної активності підприємств України, досліджено ресурсно-інноваційну складову розвитку економіки, проведено прогноз інноваційного зростання за галузями економіки.

Сформовано вимоги до внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства, орієнтованого на інноваційно-активний розвиток. Наведено основні умови й способи

переходу до затребуваності інновацій економікою. Обґрунтовано експортно-наукоємну й ресурсно-наукоємну стратегії розвитку економіки.

Доведено переваги ресурсно-інноваційної стратегії, яка за сучасних умов господарювання має забезпечити послідовне збільшення глибини обробки первинних ресурсів із наступним зростанням випуску якісної кінцевої продукції на основі нових і модернізованих технологій, створених із використанням вітчизняного інноваційного потенціалу. Її реалізація дасть змогу ефективно відновити внутрішні ринки, підвищити конкурентоспроможність продукції і сформувані в середньостроковій перспективі ефективну виробничо-технологічну структуру економіки, зменшити структурні диспропорції.

Розроблено методику розрахунків ресурсно-інноваційної стратегії на основі галузевих комплексів, що дає змогу оцінювати різні варіанти реалізації стратегії. Запровадження ресурсно-інноваційної стратегії обмежується браком інвестиційних ресурсів. Побудова моделі передбачає проведення розрахунків з урахуванням можливості перерозподілу інвестицій між комплексами галузей і можливістю зміни коефіцієнтів міжкомплексної взаємодії, що визначають тип впливу інновацій на динаміку валового внутрішнього продукту (ВВП).

На основі розробленої моделі проведено розрахунки для трьох варіантів реалізації ресурсно-інноваційної стратегії розвитку економіки: пасивний (постійні коефіцієнти міжгалузевої взаємодії, відсутній перерозподіл інвестицій), проміжний (змінні коефіцієнти, відсутній перерозподіл інвестицій) і активний (змінні коефіцієнти, можливий перерозподіл інвестицій). Діапазон коливань приросту ВВП до 2007 р. за ресурсно-інноваційною стратегією (пасивний і активний варіанти) становить від 62 до 80%. Найбільше значення на 10-й рік (2007 р.) реалізації ресурсно-інноваційної стратегії як за абсолютними показниками, так і за середніми для всіх розглянутих показників, належить активному варіанту стратегії, найменше – пасивному.

Механізм формування підтримки на державному рівні інноваційно-активної стратегії розвитку економіки має забезпечувати створення таких умов у фінансово-економічних, організаційно-правових, податкових, інституціональних, експортно-імпорتنих сферах і сфері технологій, які б у сукупності змушували підприємства дотримуватись активних інноваційних стратегій розвитку.

Розроблена адаптована до умов ринкової економіки модель поетапної реалізації інноваційних проектів, що виконуються лінійно чи паралельно, дає змогу оптимізувати використання ресурсів, підвищити споживчі властивості й мінімізувати витрати виробництва з урахуванням перспективних обмежень впливу технології чи готової продукції.

У шостому розділі – *“Організаційно-економічний механізм реалізації інноваційних проектів”* – обґрунтовано інструменти державного управління впровадженням інноваційних проектів, розроблено методику вибору й поетапної їх реалізації, проведено оцінювання ефективності інноваційних проектів.

Визначено основні завдання науково-технологічного прогнозування, що слід вирішувати при реалізації ресурсно-інноваційної стратегії: прогноз складу національних продуктів, що їх виробляє, споживає й експортує Україна; аналіз складу вироблених продуктів і діючих технологій виробництва продуктів; прогнозування складу напрямів наукових досліджень і розробок, що підтримують створення нових та модернізацію діючих технологій, а також виробництво національних продуктів.

У результаті розробки прогнозу науково-технологічного розвитку економіки України запропоновано визначити: пріоритетні для вітчизняної економіки внутрішні й зовнішні ринки; наявні й потенційно конкурентоспроможні види продукції, що мають

домінувати на обраних ринках; конкретні види технологій, які базуються переважно на вітчизняних технологіях і забезпечують можливість ефективного освоєння пріоритетних ринків.

У процесі реалізації ресурсно-інноваційної стратегії важливою, на нашу думку, є підтримка створення вертикально-інтегрованих компаній (ВІК) за технологічним й продуктивним принципами (промислово-фінансові групи, асоціації, концерни). Досягнення інтеграції компаній, що вибудовуються в довгий технологічний ланцюг, створює можливість концентрації й перерозподілу значних ресурсів порівняно з неінтегрованими компаніями в аналогічному технологічному ланцюзі як на проведення науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), так і на їх освоєння й інвестиції в основний капітал. Для цього необхідно знижувати рівень податкового тиску на проміжних стадіях технологічних переділів між підприємствами, що входять до складу ВІК. Концентрація ресурсів дасть змогу більш ефективно усунути вузькі місця в технологічному ланцюзі ВІК, сформує передумови створення власних внутрішньо-корпоративних підрозділів НДДКР.

Запропонована методика послідовної й паралельно-послідовної реалізації інноваційних проектів створює передумови для цільової реалізації проектів з орієнтацією на влаштування проектвласником мети, внутрішнього й зовнішнього обмеження.

Уточнено її етапи і розглянуто вимоги до їх змісту: технологічна ідея, прогноз ринку, технічне завдання, технічна пропозиція, експертиза технічної пропозиції, традиційні проекти, дослідний зразок, підготовка техніко-економічного обґрунтування (ТЕО) і бізнес-плану, реалізація проекту. Проведення аналізу стану інноваційних проектів можливе на основі таких критеріїв і оцінок: аналіз технологічної складової; поетапне представлення інновації з погляду закономірностей її повного життєвого циклу; проведення факторного аналізу стійкості оцінок техніко-економічної ефективності інноваційного проекту.

Нами розглянуто два інноваційних проекти й отримано конкретні оцінки закономірностей інноваційних процесів для кожного з них.

Перший проект – “Створення нових технологій контактного зварювання, розробка і організація випуску гами сучасних машин для контактного зварювання, в тому числі для зварювання високоміцних залізничних рейок і хрестовин”. Виконавці: ВАТ “Каховський завод електрозварювального устаткування”, НТК ІЕЗ ім. Є.О.Патона та Інженерний центр зварювання тиском ІЕЗ. Реалізація інноваційного проекту, розпочато в 2000 р., дала змогу забезпечити розробку й випуск нового покоління рейкозварювального устаткування, відновити та розширити в умовах жорсткої конкуренції свої позиції на світових ринках і забезпечити внутрішні потреби нашої країни у відповідній інноваційній продукції. При його реалізації були повністю забезпечені потреби Укрзалізниці в рейкозварювальному обладнанні для ремонту та прокладання нових рейок. За цей час до бюджету та державних цільових фондів було перераховано 3,9 млн грн. Технопарк отримав 11,7 млн грн податкових пільг.

Використання спеціального митного режиму зробило економічно доцільним використання імпортованих комплектуючих (електроніка, гідравліка, пневматика та ін.), без яких поставка устаткування на зовнішні ринки неможлива. Це дало змогу поширити свою присутність на світовому ринку зварювального устаткування, довести його з 20% від усього випуску Каховського заводу електрозварювального устаткування в 1999 р. до 77%. Завод постачає обладнання до Китаю, Кореї, Австрії, Росії, Бразилії та інших країн. При цьому особливо перспективним є вихід на китайський ринок з огляду на майбутню модернізацію всієї мережі китайської залізниці.

Другий проект – “Розробка та організація серійного виробництва гами сучасного устаткування для дугового і плазмового зварювання та різання”. Виконавцями цього проекту є “Фірма “СЕЛІМА” та НТК “ІЕЗ ім. Є.О.Патона”. Реалізація спільного проекту електромашинобудівного заводу “Фірма “СЕЛІМА” і науково-технічного комплексу ІЕЗ, розпочатого в 2001 р., дає змогу значно оновити і розширити номенклатуру устаткування для найбільш поширеного в промисловості й будівництві дугового зварювання. При цьому повністю забезпечуються потреби України у зварювальному устаткуванні, що раніше в умовах загальносоюзної кооперації ми одержували з Росії, Вірменії, Узбекистану, Литви. За час реалізації проекту до бюджету та державних цільових фондів було перераховано 5,9 млн грн, отримано податкових пільг за проектом на суму 2,5 млн грн. Завдяки запровадженню в дію спеціального режиму, завод за рахунок коштів спецрахунку повністю комп’ютеризував процеси розробки нового обладнання, управління виробництвом і технологічними процесами, що в 3-5 разів скоротило строки розробки та запуску у виробництво нових моделей.

Оцінка техніко-економічної ефективності реалізації проекту за різних варіантів фінансування й стратегії розширення ринку показує, що окупність вкладених коштів може бути досягнута в межах 2-4 років. Параметричний аналіз ТЕО виявив, що в цілому проект досить стійкий до змін.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведені теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми державного управління інноваційною діяльністю в Україні шляхом визначення теоретичних підходів, меж масштабів використання інновацій, функцій інститутів державного управління, пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки України. Отримані в процесі дослідження результати підтвердили покладену в його основу гіпотезу, а їх узагальнення дає змогу сформулювати такі висновки і внести пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. Проведений аналіз наукових праць з проблем державного управління інноваційною діяльністю свідчить, що обрані методологічні підходи забезпечують комплексний аналіз функціонування державних інститутів у цій сфері. Напрацьовано значний теоретичний матеріал стосовно основ інноваційної діяльності. Дослідження підтверджує, що незважаючи на велику кількість наукових праць, ця тема розглядалась фрагментарно, не скоординовано, що зумовлювалося соціально-політичними та економічними обставинами. Теоретичні і концептуальні розробки науковців присвячені лише окремим аспектам цієї проблеми. Це визначає необхідність проведення системного наукового аналізу змісту, особливостей та механізмів державного управління інноваційною діяльністю в Україні.

2. Визначення місії держави щодо управління інноваційним розвитком з урахуванням інтересів та особливостей діяльності підприємств має містити такі складові: завдання держави виходячи з її внутрішньої орієнтації в соціальній та економічній сферах, з її пріоритетів щодо окремих верств населення, галузей економіки, суб’єктів господарювання та форм і методів реалізації інноваційних програм; зовнішнє середовище щодо державних інститутів, тобто економічне, соціальне та політичне становище в державі, яке визначає робочі принципи цих державних інститутів; культура усієї сукупності державних інститутів. Визначено два аспекти державної політики в інноваційній сфері: створення нових робочих місць та інноваційна культура.

3. Необхідно здійснити поділ функцій державного управління інноваціями на загальні та спеціальні. До загальних функцій державного управління можна віднести:

державне нормування; державний контроль та аналіз; державне прогнозування та планування; державне стимулювання; державне регулювання та координування. До спеціальних функцій державного управління – державне регулювання економіки; державний фінансовий контроль.

4. З огляду на великий нагромаджений потенціал наукових розробок у сфері озброєнь, який виявився незатребуваним в умовах державної незалежності й фактичного воєнного нейтралітету України, слід вести цілеспрямовану зовнішньополітичну діяльність з метою пошуку зовнішніх ринків для реалізації продукції українського ОПК. Необхідно перейти до застосування у виробництві лише тих зарубіжних наукових досягнень, які відповідають особливостям України. Подальший інноваційний розвиток економіки України полягає в розвитку великих підприємств і державній підтримці великомасштабного виробництва.

5. Система державного управління інноваціями в Україні спрямована на формування в суспільстві потреб у різноманітних інноваціях, а також організацію підтримки вирішення проблем їх виробництва та збуту. Така система сприятиме підвищенню стабільності та безперервності інноваційних циклів “проблема – дослідження – розробка – виробництво – використання”, а також, що важливо, забезпечуватиме своєчасне врахування соціально-економічних наслідків нововведень.

6. Заходи державної підтримки інновацій тісно пов'язані один з одним, проте тільки два з них (визначення й підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального рівнів, а також створення правових та економічних механізмів для її підтримки і стимулювання) з повним правом можуть претендувати на роль основних у процесі запровадження інноваційної моделі розвитку. Інші – лише конкретизують їх зміст та сутність.

7. Інноваційна діяльність, тим більше така, що поширюється на міждержавний рівень, може бути ефективною лише за наявності чітко працюючої системи державного управління нею, стабільного правового поля, яке регламентуватиме права, обов'язки та “правила гри” суб'єктів інноваційної діяльності, створюватиме умови для її стимулювання. Вирішенню цих проблем може сприяти створення на вищому державному рівні науково-координаційної установи, підпорядкованої Президентові України і Президентові Національної академії наук України. Такою установою міг би стати Національний інститут науково-технічної та інноваційної політики при Раді національної безпеки і оборони України та Національній академії наук України.

8. Основними причинами відсутності попиту з боку підприємств на наукові досягнення є збитковість виробництва, особливо високотехнологічного та наукоємного; орієнтація на імпорт кінцевого продукту і технологій. З метою їх усунення запропоновано удосконалити податкову систему, митну політику, запровадити систему матеріального заохочення до інновацій. Запропоновано розширити систему сертифікації та контролю за якістю інноваційної продукції.

9. У цілому правова основа інноваційної діяльності залишається на сьогодні недосконалою. Розроблено напрями Концептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку України: створення економічних стимулів та інституційного режиму для заохочення й ефективного використання досягнень науки в усіх секторах; розбудова ефективно діючої інноваційної системи, що об'єднує компанії, дослідні центри, університети, венчурні підприємства та інші організації; здійснення якісних перетворень в освіті з можливістю отримання для всіх якісної та безперервної освіти на основі об'єднання державних та приватних фондів; формування динамічної інформаційної інфраструктури та конкурентного інформаційного сектора економіки.

10. На сьогодні державна інноваційна політика має спиратися на наукові принципи макроекономічного регулювання інноваційного процесу та ринку інновацій. Визначено, що межі масштабів використання колективних форм наукових досліджень, розробок, нововведень згідно з принципами “вільного” підприємництва доцільні доти, поки не створюють умов для появи монополізму і пов’язаного з ним застою. Перші десятиріччя XXI ст. стануть періодом подальшого розвитку кооперативних форм досліджень і розробок, удосконалення таких форм, появи їх нових варіантів і різновидів.

11. Сформовано вимоги до внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства, орієнтованого на інноваційно-активний розвиток. Наведено основні умови й способи переходу до затребуваності інновацій економікою. Обґрунтовано експортно-наукоємну й ресурсно-інноваційну стратегії розвитку економіки. Кращою є ресурсно-інноваційна стратегія, яка передбачає послідовне збільшення глибини обробки первинних ресурсів із наступним зростанням випуску якісної кінцевої продукції на основі нових і модернізованих технологій, створених із використанням вітчизняного інноваційного потенціалу. Її реалізація дасть змогу ефективно відновити внутрішні ринки, підвищити конкурентоспроможність продукції і сформувати в середньостроковій перспективі ефективну виробничо-технологічну структуру економіки, зменшити структурні диспропорції.

12. Розроблено методику розрахунків ресурсно-інноваційної стратегії на основі галузевих комплексів, що дає змогу оцінювати різні варіанти реалізації стратегії. Запровадження ресурсно-інноваційної стратегії обмежується браком інвестиційних ресурсів. Побудова моделі передбачає проведення розрахунків з урахуванням можливості перерозподілу інвестицій між комплексами галузей і можливістю зміни коефіцієнтів міжкомплексної взаємодії, що визначають тип впливу інновацій на динаміку ВВП.

13. На основі розробленої моделі проведено розрахунки для трьох варіантів реалізації ресурсно-інноваційної стратегії розвитку економіки: пасивний (постійні коефіцієнти міжгалузевої взаємодії, відсутній перерозподіл інвестицій), проміжний (змінні коефіцієнти, відсутній перерозподіл інвестицій) і активний (змінні коефіцієнти, можливий перерозподіл інвестицій). Діапазон коливань приросту ВВП до 2007 р. за ресурсно-інноваційною стратегією (пасивний і активний варіанти) становить від 62 до 80%. Найбільше значення на 10-й рік (2007 р.) реалізації ресурсно-інноваційної стратегії як за абсолютними показниками, так і за середніми для всіх розглянутих показників належить активному варіанту стратегії, найменше – пасивному.

14. Механізм підтримки на державному рівні інноваційно-активної стратегії розвитку економіки має забезпечувати створення таких умов у фінансово-економічних, організаційно-правових, податкових, інституціональних, експортно-імпорتنих сферах і сфері технологій, які б у сукупності змушували підприємства дотримуватись активних інноваційних стратегій розвитку.

Розроблена адаптована до умов ринкової економіки модель поетапної реалізації інноваційних проектів дає змогу оптимізувати використання ресурсів, підвищити споживчі властивості й мінімізувати витрати виробництва з урахуванням перспективних обмежень впливу технології чи готової продукції.

15. Управління реалізацією інноваційних проектів необхідно здійснювати з урахуванням: динаміки розвитку технологій, що реалізують ці проекти; прогнозу динаміки розвитку ринку інноваційної продукції; стану реалізації етапів, на яких перебувають проекти; параметричного аналізу техніко-економічних показників реалізації проектів з урахуванням можливої стратегії реалізації.

Використання закономірностей інноваційного розвитку при розробці конкретних інноваційних проектів дає змогу вже на стадії підготовки проектів виявити неконкурентоспроможні варіанти, встановити вузькі місця і знизити рівень ризиків у процесі реалізації інноваційних проектів.

За результатами дисертаційного дослідження розроблено науково-практичні рекомендації для органів державної влади, серед яких:

- розмежувати функції державного управління стосовно інновацій на галузевому рівні на загальні та спеціальні через розробку галузевими Міністерствами відповідних інструктивних документів;

- створити на вищому державному рівні науково-координаційної установи, підпорядкованої Президентові України і Президентові Національної академії наук України та забезпечення її діяльності;

- законодавчо врегулювати державне забезпечення стимулювання інноваційної діяльності різних галузей економіки, підтримку її пріоритетних напрямів;

- забезпечити цілеспрямовану зовнішню політику з метою пошуку нових ринків реалізації інноваційної продукції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Гаман М.В. Державне регулювання інноваційного розвитку України: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 388 с.

2. Гаман М.В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід. – К.: Вікторія, 2004. – 312 с.

Статті в наукових фахових виданнях

3. Гаман М.В. Державна підтримка наукової діяльності в ринкових умовах // Вісн. Хмельницьк. ін-ту регіон. упр. та права. – 2003. – № 1 (5). – С. 237-243.

4. Гаман М.В. Державна підтримка фінансування інновацій // Економіка України. – 2004. – № 8 (513). – С. 44-49.

5. Гаман М.В. Державна стратегія розбудови національної системи інноваційного бізнесу // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 3. – С. 199-207.

6. Гаман М.В. Державне регулювання і стимулювання розвитку ринку інновацій // Вісн. Хмельницьк. ін-ту регіон. упр. та права. – 2004. – № 4 (12). – С. 275-282.

7. Гаман М.В. Державне регулювання і стимулювання ринку інновацій // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. / Редкол.: С.М. Серьогін (голов. ред.) та ін. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 4 (18). – С. 123-134.

8. Гаман М.В. До проблеми термінології в законодавстві про інновації // Вісн. Хмельницьк. ін-ту регіон. упр. та права. – 2003. – № 3-4 (7-8). – С. 323-326.

9. Гаман М.В. Загальний стан та проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в Україні // Вісн. УАДУ. – 2002. – № 4. – С. 76-84.

10. Гаман М.В. Інноваційна складова зовнішньоекономічних відносин України // Вісн. НАДУ. – 2003. – № 4. – С. 281-288.

11. Гаман М.В. Інноваційний механізм соціально-економічного розвитку // Зб. наук. пр. НАДУ / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – № 2. – С. 160-168.

12. Гаман М.В. Механізми державної підтримки інноваційного розвитку економіки // Вісн. УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 59-67.

13. Гаман М.В. Мотивування підприємств до інноваційного розвитку // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХРІДУ НАДУ “Магістр”, 2005. – № 1 (23). – С. 115-125.
14. Гаман М.В. Особливості державного управління інноваційним розвитком // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХРІДУ НАДУ “Магістр”, 2004. – № 3 (22). – С. 149-158.
15. Гаман М.В. Особливості державного управління у сфері інноваційної діяльності // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 2. – С. 158-166.
16. Гаман М.В. Особливості поєднання ринкових і державних методів стимулювання науково-технологічної діяльності // Упр. сучас. містом. – 2004. – № 3/7-9 (15). – С. 140-148.
17. Гаман М.В. Проблеми інноваційної діяльності на регіональному рівні в Україні // Вісн. Хмельниц. ін-ту регіон. упр. та права. – 2003. – № 2 (6). – С. 220-223.
18. Гаман М.В. Розвиток та сучасний стан інноваційної діяльності підприємств // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 155-162.
19. Гаман М.В. Російський досвід державного стимулювання наукової та інноваційної діяльності // Зб. наук. пр. НАДУ / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 1. – С. 129-138.
20. Гаман М.В. Світовий досвід стимулювання інновацій та можливості його застосування в Україні // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 1. – С. 213-217.
21. Гаман М.В. Формування законодавчих та інституційних засад державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні // Вісн. НАДУ. – 2003. – № 3. – С. 194-204.
22. Гаман М.В. Формування інноваційного потенціалу як умова ефективності національної економіки // Зб. наук. пр. НАДУ / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 2. – С. 256-264.
23. Гаман М.В. Формування нової інноваційної політики в Україні // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. / Редкол.: С.М.Серьогін (голов. ред.) та ін. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 3 (17). – С. 28-37.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій, тези доповідей

24. Гаман М.В. Державний захист національного виробника у співпраці з міжнародними організаціями // Теоретичні та практичні питання економіки: Зб. наук. пр. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2003. – Вип. 2. – С. 57-64.
25. Гаман М.В. Ефективність інноваційної політики держави // Держава та регіони. – 2004. – № 4. – С. 56-61. (Сер.: “Економіка та підприємництво”).
26. Гаман М.В. Історична зумовленість і сучасні дослідження інноваційної діяльності підприємств // Держава та регіони. – 2003. – № 2. – С. 19-24. (Сер.: “Держ. упр.”).
27. Гаман М.В., Мельник В.П. Науково-технічні пріоритети як компроміс при розподілі обмежених бюджетних коштів // Інноваційний фактор сталого економічного зростання: Зб. наук. пр. / НАН України. – Ін-т економіки. Редкол.: Л.К.Безчасний (відп. ред.) та ін. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2002. – С. 82-86. – Авторські – 2 с.
28. Гаман М.В. Формування інноваційного розвитку в Україні // Держава та регіони. – 2004. – № 1. – С. 24-28. (Сер.: “Держ. упр.”).
29. Гаман М.В. Державна діяльність у галузі стандартизації, сертифікації продукції та послуг // Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2004 р.: У 2 т. / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – Т. 2. – С. 192-193.

30. Гаман М.В. Взаємодія механізмів у регулюванні ринку інновацій // Дні науки: Зб. тез доп.: У 3 т. – Запоріжжя: ГУ ЗІДМУ, 2004. – Т. 1. – С. 18-19.

31. Гаман М.В. Ефективність державної підтримки фінансування інновацій // IV Міжнарод. науч.-практ. конф. “Информация, анализ, прогноз – стратегические рычаги эффективного государственного управления”. – К.: УкрІНТЕІ, 2004. – С. 262-268.

32. Гаман М.В. Ефективність фінансування фундаментальних наукових досліджень як передумова технічного прогресу // Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України: Матеріали наук.-практ. конф. – К.: НТУУ “КПІ”, 2003. – С. 377-381.

33. Гаман М.В. Інноваційні засади структурно-технологічної перебудови української економіки // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – С. 89-91.

34. Гаман М.В. Напрямки державної підтримки інновацій // 8-я міжнарод. науч.-практич. конф. “Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности”: Матеріали виступлень. – Алушта, 2004. – С. 23-28.

АНОТАЦІЇ

Гаман М.В. Державне управління інноваційною діяльністю в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю – 25.00.02 – механізми державного управління. – Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ, 2005.

У дисертації розглянуто систему державного управління інноваційною діяльністю в Україні. Розкрито основні ознаки місії держави щодо управління інноваційним розвитком. Розроблено пропозиції щодо поділу функцій державного управління інноваціями. Визначено становище України на світовій арені стосовно науково-технічного розвитку. Обґрунтовано подальші напрями інноваційного розвитку країни та необхідність державної підтримки інновацій. Встановлено пріоритетні напрями інноваційного процесу. Розглянуто причини відсутності попиту з боку підприємств на наукові досягнення та на застосування власного інноваційного потенціалу. Проаналізовано ефективність діючої нормативно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності. Вмотивовані напрями державного регулювання і стимулювання розвитку ринку інновацій. Запропоновано принципи нової державної інноваційної політики. Розроблено стратегію інноваційного зростання економіки України. Удосконалено організаційно-економічний механізм реалізації інноваційних проектів.

Ключові слова: державне управління, економіка, інноваційна діяльність, політика, потенціал, процес, регулювання, розвиток.

Гаман М.В. Государственное управление инновационной деятельностью в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук государственного управления по специальности – 25.00.02 – механизмы государственного управления – Национальная академия государственного управления при Президенте Украины. – Киев, 2005.

В диссертации рассматривается система государственного управления инновационной деятельностью в Украине. Предложены составные формулирования миссии государства относительно управления инновационным развитием с учетом интересов и особенностей деятельности предприятий. Определены два аспекта государственной политики в инновационной сфере: создание новых рабочих мест и инновационная культура.

Определено, что система государственного управления инновациями в Украине направлена на формирование в обществе потребностей в разнообразных инновациях, а также на организацию поддержки решений проблем их производства и сбыта. Инновационная деятельность, тем более такая, что распространяется на межгосударственный уровень, может быть эффективной лишь при наличии четко работающей системы государственного управления ею, наличия стабильного правового поля, которое будет регламентировать права, обязанности и “правила игры” субъектов инновационной деятельности, будет создавать условия для ее стимулирования. Предложено создание на высшем государственном уровне научно-координационного учреждения – Национального института научно-технической и инновационной политики при Совете национальной безопасности и обороны Украины и Национальной академии наук Украины.

Основными причинами отсутствия спроса со стороны предприятий на научные достижения и на применение собственного инновационного потенциала названы убыточность производства, в особенности высокотехнологического и наукоемкого; ориентация на импорт конечного продукта; ориентация на импорт технологий. С целью их устранения предложено усовершенствовать налоговую систему, таможенную политику, ввести систему материального поощрения инноваций.

Разработаны направления Концептуальных основ стратегии экономического и социального развития Украины до 2011 года. Предложены направления государственного регулирования и стимулирования развития рынка инноваций. Новая государственная инновационная политика может опираться на научные принципы макроэкономического регулирования инновационного процесса и рынка инноваций. Сформулированы требования к внутренней и внешней среде предприятия, ориентированного на инновационно-активное развитие. Предоставлены основные условия и способы перехода к востребованности инноваций экономикой.

Разработана методика расчетов ресурсно-инновационной стратегии на основе отраслевых комплексов, которая позволяет оценивать различные варианты реализации стратегии. Основным ограничением модели служат инвестиционные ресурсы по соответствующему комплексу отраслей. На основе разработанной модели проведены расчеты для трех вариантов реализации ресурсно-инновационной стратегии развития экономики: пассивный, промежуточный и активный. Реализация ресурсно-инновационной стратегии требует от населения и предпринимателей формирования социального заказа правительства, от государства – внедрения необходимого механизма.

Механизм формирования поддержки на государственном уровне инновационно-активной стратегии развития экономики должно обеспечивать создание таких условий в финансово-экономических, организационно-правовых, налоговых, институциональных, экспортно-импортных сферах и сфере технологий, которые бы в совокупности заставляли предприятия придерживаться активных инновационных стратегий развития.

Разработана адаптированная модель поэтапной реализации инновационных проектов к условиям рыночной экономики. Она позволяет оптимизировать

использование ресурсов, повысить потребительские свойства и минимизировать затраты производства с учетом перспективных ограничений влияния технологии или готовой продукции.

Определено, что управление реализацией инновационными проектами необходимо осуществлять с учетом: динамики развития технологий, которые реализуют данные проекты; прогноза динамики развития рынка инновационной продукции; состояния реализации этапов, на которых находятся проекты; параметрического анализа технико-экономических показателей реализации проектов с учетом возможной стратегии реализации.

Ключевые слова: государственное управление, экономика, инновационная деятельность, политика, потенциал, процесс, регулирование, развитие.

Hamam M.V. Government innovative activity in Ukraine. - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of sciences of the government on a speciality – 25.00.02 – mechanisms of the government - National academy of the government at the President of Ukraine. – Kyiv, 2005.

In the dissertation the system of the government by innovative activity in Ukraine is considered. The basic attributes of mission of the state concerning management of innovative development are determined. Offers concerning division of functions of the government by innovations are developed. Position of Ukraine on a world scene concerning scientific and technical development is determined. The further directions of innovative development of the country are proved. Necessity of the governmental support of innovations is determined. Priority directions of innovative process are proved. The reasons of absence of demand are considered on the part of the enterprises on scientific achievements and on application of own innovative potential. The analysis of efficiency of working normalive-legal base of maintenance of innovative activity is carried out. Directions of governmental regulation and stimulation of development of the market of innovations are proved. Principles of a new governmental innovative policy are offered. Strategy of innovative growth of economy of Ukraine is developed. The organizational – economic mechanism of realization of innovative projects is advanced.

Key words: the government, economy, innovative activity, a policy, potential, process, regulation, development.